

322 Jelentés a hitel-, bank és adóskonszolidáció végrehajtásának ellenőrzéséről a Magyar Hitelbanknál, a Magyar Befektetési és Fejlesztési Banknál és a Konzumbanknál

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS

II. ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, AJÁNLÁSOK

1. Összefoglaló megállapítások, következtetések

2. Ajánlások

I. BEVEZETÉS

Az Országgyűlés 1995-ben döntött a hitel-, bank és adóskonszolidáció körülményeit vizsgáló bizottság felállításáról. A Bizottság kérte az ÁSZ segítségét is. Ezzel egyidejűleg a Kormány jóváhagyta a Kormányzati Ellenőrzési Iroda (továbbiakban: KEI) munkatervét, amelynek része volt a hitel-, bank és adóskonszolidáció kormányzati szintű átfogó ellenőrzése. Mindezek figyelembe vételével döntött az ÁSZ elnöke a vizsgálatról és annak tartalmáról.

A feladat megoldására kialakított munkamegosztás arra a lehetőségre épült, hogy az ÁSZ ekkor már rendelkezett betekintési joggal a banktitokba, a KEI pedig nem. Ezt figyelembe véve a KEI a kormányzati intézmények tevékenységére irányuló vizsgálatot végzett, míg az egyes bankokra irányított, tételes ellenőrzést az ÁSZ vállalta.

Ez egyben azt is jelenti, hogy az ajánlások között olyan is szerepel, amelynek indoklását a banktitok miatt a nyilvános jelentés nem tartalmazza. Ezt külön feltünteti a jelentés.

Tekintettel arra, hogy a konszolidáció valamilyen formájában 18 bank vett részt dönteni kellett arról is, hogy a számvevőszéki vizsgálat mely bank, vagy bankokra terjedjen ki. **A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható volt, hogy a konszolidációra fordított összes állami eszköz mintegy 38 %-át a Magyar Hitelbank kapta és nagyjából ugyan ilyen arányban részesült az egyes konszolidációs akciókból,** gazdálkodását a hitel-, bank és adóskonszolidáció egyaránt érintette. Ezért született az a döntés, hogy a Magyar Hitelbank legyen az egyik vizsgálati terület. **A Konzumbank** vizsgálati kiválasztását az indokolta, hogy az egyes banki ügyletek áttekintése alapján részletes gyakorlati tapasztalatot lehetett szerezni arról, hogy **egy kis bank esetében hogyan folyt le a hitelkonszolidáció.** **A Magyar Befektetési és Fejlesztési Bank Rt-t (MBFB*),** mint bankot nem érintette a hitelkonszolidáció, de annak **lebonyolításában sajátos szerepet kapott.** A kivásárolt követeléseknek ugyanis két tulajdonosa volt a Magyar Állam, illetve a nevében eljáró Pénzügyminisztérium és az MBFB, ugyanakkor a Pénzügyminisztérium a tulajdonába került követelések kezelésével is megbízta az MBFB-t. Ebből az következett, hogy **az MBFB-nál a már a hitelkonszolidációba bevont követelések kezelése és további sorsa követhető nyomon.**

A három pénzügyintézetnél a vizsgálat nem a pénzügyintézet teljes, hanem csak az adott pénzügyintézet konszolidációval kapcsolatos tevékenységére terjedt ki. A jelentés arányait meghatározta, hogy a konszolidációs folyamat első, a későbbiek determináló része a hitelkonszolidáció volt. A bank és adóskonszolidációt "kötelező"-en meg kellett lépni. A bankkonszolidáció lezárása viszont előfeltétele volt az adóskonszolidációnak és itt a folyamat tömegesen érintette a gazdálkodó szervezeteket.

*A pénzügyintézet neve 1993. júliusáig MBF Rt., ezt követően MBFB Rt. Az egységesség érdekében mindenütt MBFB megnevezést használunk, mint ahogy az MHB és a Konzumbank hivatkozásainál sem szerepel mindenütt az "Rt." rövidítés.

Az érintett bankoknál a szerződések száma több ezer. Ezért az ellenőrzés módszere a mintavételes eljárás volt. A minta kiválasztása bankonként és konszolidációs fajtánként eltérő tartalmú adatok alapján történt. Volt ahol a mintavétel a konszolidációs értékek alapján, volt ahol a szerződések száma alapján történt attól függően, hogy hogyan lehetett a lehető legjobban közelíteni a teljes adathalmaz tulajdonságait.

Összességében a számvevők tételesen több száz egyedi szerződést vizsgáltak át, közvetve mintegy 140 milliárd Ft állami pénzforrás felhasználását tekintették át, amely a konszolidációra fordított teljes összeg 40 %-át jelentette.

További módszertani vonása volt a ellenőrzésnek, hogy támaszkodott a könyvvizsgálói jelentésekre, azokat nem vizsgálta felül.

Az alkalmazott konszolidációs eljárásokról, s arról, hogy mit értenek az egyes technikák alatt, több értelmezés is megjelent a szakirodalomban és sajtóban. Ezért szükséges a vizsgálatban alkalmazott alapfogalmakat - azaz azt, hogy mit jelent a hitelkonszolidáció, a bankkonszolidáció, az adóskonszolidáció - itt is rögzíteni.

Hitelkonszolidáció: 1992 és speciális esetben 1993

A bankok jövedelmi és vagyoni pozíciójának oly módon történő javítása, hogy a rossz minőségű hitelállományt a bankok hosszúlejáratú államkötvények ellenében a Magyar Államnak eladták. Az ebbe a körbe bevont hiteleket a bankok könyveikből kivezették és helyükbe a hosszúlejáratú állampapírok kerültek.

A követelések tulajdonosa tehát a Magyar Állam lett, az adósok kötelezettségeik alól nem mentesültek.

Bankkonszolidáció: 1993 és 1994

A bank tőkehelyzetének javítása közvetlen tőkeemelés, illetve alárendelt kölcsöntőke nyújtása útján.

A bankkonszolidáció hatására emelkedik a bank saját tőkéje, illetve szavatoló tőkéje. Az állam konszolidációs kötvényeket apportált a bankba, tulajdonosi hányadát ezzel növelte meg több lépésben.

Később, az alárendelt kölcsöntőke nyújtása is hitelkonszolidációs kötvényekkel történt.

Adóskonszolidáció: 1994 és 1995

Az adós vállalatok tőkehelyzetének javítása az adósságok átütemezése, terheinek mérséklése, tőkévé való konvertálása, részleges, vagy teljes elengedés útján. Technikáját tekintve megkülönböztetett gyorsított, normál és egyszerűsített eljárással lefolytatott egyeztetést, melyek a résztvevők körében vagy az egyeztetés időpontjában tértek el.

A Kormány 1993-ban külön határozatban döntött az ipari válsághelyzetek kezeléséről az iparvállalatok adóskonszolidációjáról, a banki követelések hitelkonszolidációs államkötvénnyel történő megvételéről.

Az ellenőrzés célja az volt, hogy az érintett bankoknál megbízható és valós képet adjon arról, hogy a hitel- bank és adóskonszolidáció mennyiben felelt meg a kormányhatározatok előírásainak, mennyire befolyásolta a bankok tőke pozícióját, kiegyensúlyozottabb működését, tőkemegfelelését. Hogyan és mennyire zárultak le a konszolidációs folyamatok.

Az ellenőrzött időszak 1992-1995. évek

A helyszíni ellenőrzés ideje 1996. március 15. - 1996. június 15.

Az ellenőrzött pénzüzetek a vizsgálathoz mind a megfelelő munkakörülményeket, mind az ellenőrzéshez szükséges dokumentumok szolgáltatását messzemenően biztosították. Az ÁSZ vizsgálat során folyamatos konzultációt folytatott a KEI-vel, tapasztalatait vele egyeztetette.

II. ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, AJÁNLÁSOK

1. Összefoglaló megállapítások, következtetések

1.1. A hitelkonszolidáció

1.1.1. A hitelkonszolidáció előzményei

Az 1991. és 1992. években életbe léptetett pénzüzeti, csőd és számviteli törvény hatásaként a banki mérlegekben láthatóvá váltak a fizetésektelen vállalatokkal összefüggő rejtett veszteségek, melyek a bankoknál a kétes, illetve rossz hitelek állományának gyors növekedéseként és a bankok veszteségeként csapódtak le.

A hitelkonszolidáció - a nagy kereskedelmi bankok portfóliója megtisztításának, illetve javításának gondolata állami segítséggel - először 1990-ben merült fel az MNB-től örökölt és behajthatatlannak ítélt követelések tekintetében. Bizonyos feltételek megléte esetén a három nagy kereskedelmi banknál 1991. év végén összesen mintegy 20 milliárd Ft 50 %-ára készfizető kezességet vállalt az állam, a másik felét a bankoknak kellett leírniuk. Az MHB-nál ez az állami segítség 7,8 milliárd Ft-os hitelállományt érintett. A bankok portfóliójának rohamos romlása ezzel a módszerrel 1992-ben már nem volt kezelhető.

A bankok gazdálkodásában - így az MHB-nál és a Konzumbanknál is - a kétesé vált vagy behajthatatlan követelések 1992. év végére olyan tehertétellé váltak, amelyek már erőteljesen veszélyeztették a bankrendszer stabilitását és a nemzetgazdaság céljait szolgáló működését. A Pénzüzeti törvény alapján a kintlévőségek minősítési szempontjairól kiadott bankfelügyeleti rendelkezés alapján elvégzett minősítés világossá tette, hogy a rossznak, kétesnek minősített követelések nagysága jelentősen meghaladta azt a mértéket, amelyet a bankok saját hatáskörükben képesek rendezni.

1.1.2. A hitelkonszolidáció feltételrendszere

Az 1987-ben létrehozott kétszintű bankrendszer **első általános állami beavatkozású lépése a hitelkonszolidáció** volt, amelynek érvényesítéséről

1992. december 17-én döntött a Kormány. A hitelkonszolidáció során az állam halasztott fizetéssel vásárolta meg a valamilyen részben tulajdonában lévő, 7,25 érték alatti tőkemegfelelési mutatójú pénzüintézetektől a rossz minőségű követeléseket. Az adás-vétel feltételei között meghatározta a konszolidációba bevonható hitelek körét és minősítését, valamint három kategóriába sorolt vételárát.

A Kormány a Magyar Befektetési és Fejlesztési Rt-t bízta meg az általa megvásárolt követelések kezelésével, és felhatalmazta arra is, hogy átmeneti időre az érintett pénzüintézetekkel viszontkezelési szerződéseket kössön. A pénzüintézeteknek a követelések ellenértékét 1993. március 20-ig kellett megkapniuk.

A Magyar Hitelbank Rt. és a Konzumbank **részvényeinek egy része állami tulajdonban volt, a tőkemegfelelési mutató egyik banknál sem érte el a részvételi feltételként megjelölt 7,25 %-os szintet**, az MHB-nál 3,47 %, míg a Konzumbanknál 6,2 % volt, így a feltételeknek megfeleltek.

Az 1992-es hitelkonszolidációba 1992. december 29-ig 14 bank és 113 takarékszövetkezet jelentkezett, az adósok száma meghaladta a 25 ezret, az érintett követelésállomány összege pedig több mint 150 milliárd Ft volt. A hitelkonszolidáció feltételei lehetővé tették mind a pénzüintézetek, mind az állam oldaláról, hogy 1993. március 10-ig részlegesen vagy teljesen elálljanak az adásvételi szerződéstől.

A hitelkonszolidációban végül 17 bank és 69 takarékszövetkezet vett részt, az érintett adósok száma 2619-re csökkent, a követelések összege 119,8 milliárd Ft lett. A bankok számának bővüléséből kettő (Konzumbank, Iparbankház) a Kormány 1993. január 28-ki határozata alapján kedvezőbb, speciális feltételekkel került a konszolidált körbe. Az Ybl Bank részvételéről kormányhatározat nem rendelkezett. Az adás-vételi szerződést megkötő Pénzügyminisztérium és MBFB (tulajdoni hányada 1/100.000) szabálytalanul vásárolta meg az Ybl Bank 2,6 milliárd Ft-os követelését, ráadásul ugyanolyan kedvező feltételek mellett mint az történt a két kis banknál.

Az MHB és a Konzumbank az előírásokkal összhangban vonta be követeléseit a hitelkonszolidációba. Vagyis e körbe nem kerültek érvényes működési jogosítvánnyal rendelkező pénzüintézeteknél elhelyezett betétek és az ilyen pénzüintézeteknek nyújtott bankközi hitelek.

A Konzumbanknál két pénzüintézeti követelés volt (Gyomaendrődi Vállalkozói Takarékszövetkezet, Gávavencsellő és Vidéke Takarékszövetkezet). Az adásvételi szerződés megkötésekor már egyik sem rendelkezett pénzüintézeti működési jogosítvánnyal.

Ugyanakkor ezt az előírást a takarékszövetkezetek és más bankok megsértették, mert az Ybl Banknak nyújtott bankközi hiteleiket a hitelkonszolidációban elszámolták. A PM és az MBFB azzal is túllépett az eljárási szabályokon, hogy a Kormány felhatalmazása nélkül vonta be az Ybl Bank követeléseit a konszolidált körbe. Így az állam valójában kétszer

fizetett az Ybl Bank ügyeiért. Egyrészt az Ybl Bank megkapta rossz követeléseinek 2,6 milliárd Ft ellenértékét, másrészt az állam a bank hitelezőitől is megvette és államkötvénnyel kifizette a bankkal szembeni, mintegy 2,7 milliárd Ft-os követeléseiket. Az 5,3 milliárd Ft tőke és annak kamatai a költségvetést terhelik.

Az állam a hitelkonszolidáció során az 1991. december 31-én és 1992. december 15-én is fennálló rossz minősítésű követeléseket 50, az 1992. év folyamán rossz minősítésűvé váltakat 80 %-os vételáron vette meg. Ezek közül azonban az ÁVÜ és ÁV Rt. által megjelölt állami vállalatok rossz minősítésű hiteleiért 100 %-ot fizetett. A követelésállománynak a mintavételi körben végzett részletes vizsgálata szerint az indokolatlanul rendelkezésre bocsátott kötvények miatt 1993-ban 3,4 milliárd Ft az a többlet, ami államadósságként az államháztartást terhelte. 1,3 milliárd Ft azonban 20 évig államadósságot növelő tényező.

A pénzüzetek a vételár meghatározásakor nem a szerződésben előírt számítási módot alkalmazták az 1991. december 31-én rossz minősítésű hitelek 1992. évi kamata vételárának megállapításakor. Ugyanis 80 %-os vételárat állapítottak meg 50 % helyett, **a PM által kötelezően előírt adatlapok alapján. A kormányhatározattól való eltérés következtében 1,3 milliárd Ft-tal több a költségvetés kötelezettsége a szükségesnél.** A MHB-nál az 1991. december 31-i követeléseket sem minősítették a törvényi előírásoknak megfelelően, egyes 1991-ben felszámolás alatt lévő cégek adósságát és a 360 napon túli lejárt tartozásokat nem sorolták be a "rossz" kategóriába, ezt a hiányosságot 1992-ben pótolták be. **Az ármegállapításnál ez 30 % vételár többletet, 2,1 milliárd Ft-ot jelentett a bank javára.** Hatását tekintve - a hitelkonszolidációt követő bankkonszolidáció miatt - a költségvetésnek nem a 2,1 milliárd Ft jelenti az indokolatlan terhet, hanem annak 1993. évre jutó kamata, mintegy 200 millió Ft.

A Konzumbank konszolidációba befogadott 9,9 milliárd Ft értékű állománya a követeléseket 1993. április 30-i értékkel tartalmazta, a vételár ellenében átadott konszolidációs kötvények ugyanakkor a kibocsátásuk időpontjától kamatoztak. A mintegy 40 napos kamatátfedés több mint 200 millió Ft többlet kamatbevételt eredményezett a banknál.

Össességében a Kormány által meghatározott feltételek be nem tartása miatt, valamint az Ybl Bank hitelkonszolidációba vonása következtében 8,7 milliárd Ft névértékű hitelkonszolidációs államkötvény jogosulatlanul került a pénzüzetekhez.

1.1.3. A hitelkonszolidáció lebonyolítása

A hitelkonszolidáció megoldásának módjáról a bankok és a Pénzügyminisztérium illetékesei 1992. év folyamán folyamatosan konzultáltak, de a PM késlekedése következtében a rendezés gyakorlati végrehajtására az év utolsó két hetében kerülhetett sor. A konszolidáció

feltételeinek pontosítása még az év utolsó napjaiban is folyt, az **adás-vételi szerződéseket** december 29-én kötötték meg.

Az adás-vételi szerződés a hatálybalépésre vonatkozóan külön kikötéseket tartalmazott. Többek között a Magyar Állam és az MBFB közötti kezelési szerződés aláírása volt a hatálybalépés egyik feltétele. Ez csak 1993. február 12-én jött létre. Így az állam képviselőjében a Pénzügyminisztérium és az MBFB is (mivel egy százezredrészben szintén vevőként szerepelhetett) csak ekkor válhattak a követelések tulajdonosává. Ez az eljárási mulasztás azt vetette fel, hogy valójában mivel **az ügylet csak 1993-ban lett hatályos, a bankok a könyveikből - a PM számviteli eljárásra vonatkozó leírata ellenére - csak 1993-ban vezethették volna ki a követeléseket, de mind ez az eladó pénzügyintézetek előtt nem volt ismert. A szabályszerű eljárás viszont a kormányhatározat 1992. év végi rendezési célját hiúsította volna meg.** Az a visszás helyzet állt elő, hogy az MBFB viszontkezelési szerződéseket kötött 1992. december 29-én azokra a követelésekre, amelyekre csak másfél hónappal később kapott kezelési jogosítványt.

Mindez a hitelkonszolidáció nem kellő előkészítettségére, valamint a Magyar Állam nevében eljáró Pénzügyminisztérium és az MBFB szakapparátusának nem körültekintő eljárására utal.

A PM-MBFB és a pénzügyintézetek közötti adás-vételi szerződéstől mindkét fél 1993. március 10-ig gyakorolhatta elállási jogát. A vevő gyakorlatilag eddig az időpontig szűrőpróbaszerűen, az eladó költségére igénybe vett szakértő úján volt jogosult meggyőződni arról, hogy csak olyan követeléseket tartalmaz az adás-vételi szerződés szerves részét képező, a követelések tételes felsorolását tartalmazó melléklet, amelyek megfelelnek a hitelkonszolidációba sorolás feltételeinek. A PM és az MBFB pályázatot írt ki a szakértői tevékenység elvégzésére.

A PM, MBFB és Állami Bankfelügyelet (BAF) által létrehozott bizottság választotta ki a jelentkezők közül a megbízott 21 céget.

A szakértői felülvizsgálat célja az volt, hogy segítse mind az eladót, mind a vevőt az elállási jog gyakorlásában. **Ezt a célt a teljeskörű, nemcsak formai, hanem tartalmi ellenőrzés biztosította volna. A szűrőpróbaszerű vizsgálat, az idő rövidege és a banktitok ügyében kialakult vita miatt minderre nem volt lehetőség.** Az elállási jog gyakorlása után mintegy 30 %-kal csökkent a felajánlott állomány, amely csak kis hányadában a külső szakértői vizsgálat eredménye, döntően a szerződésben rögzített ellenőrzési jog lehetőségének hatása, de például az MHB esetében egy hiba miatt 16 milliárd Ft összegű rossz minőségű követelés nem kerülhetett konszolidálásra.

Az adás-vételi szerződések előkészítése és véglegesítése 1992. december 14. és 1993. március 10. közötti időszakra esik. Az 1992. december 29-i "alapszerződés" aláírásáig rendkívül kevés ideje volt a MHB-nak a megfelelő és pontos szervezésre, a feltételeknek megfelelő várható hitelállomány felmérésére, amely a későbbi adathelyesbítések egyik

hibaforrása volt. **A hitel és kamatkövetelések adathelyességének, a minősítések szabályszerű végrehajtásának belső ellenőrzését nem szervezték meg.** A szerződésekbe bekerült hitelek köre és értéke az adás-vételi szerződés módosítása és kiegészítése következtében sok ponton megváltozott, ami miatt a követelésállományt újból felül kellett vizsgálni. A külső szakértői ellenőrzés hatásaként az eredeti 58,6 milliárd Ft-os hitelállomány 1,1 milliárd Ft-tal csökkent, ennyit kellett kivonni a konszolidációból. A szakértői jelentésben szerepeltek nem megfelelő kategóriába sorolt tételek is, de a felajánlott állományt ezen összegekkel a megbízók nem korrigálták.

Az MHB-nál az eladott követelésállomány véglegesen 38,2 milliárd Ft-ra csökkent. A csökkenésből 17,5 milliárd Ft rossz minőségű hitelportfólió ott maradt a banknál, és a céltartalék-képzési követelmény következtében a mérleg szerinti eredményt, a szavatoló tőkét, a tőke megfelelési mutatót rontotta.

Az MHB-nál a vizsgálati tapasztalatok azt támasztják alá, hogy ilyen horderejű döntés végrehajtásához több időre, jobb felkészülésre és főleg szigorúbb, alaposabb ellenőrzésre lett volna szükség. Erre utólagosan sem került sor, nem szerepelt sem a belső ellenőrzés, sem a Felügyelő Bizottság elvégzett feladatai között ilyen belső vizsgálat.

A **Konzumbank** működőképességének biztosítása érdekében a hitelkonszolidációt az általánostól eltérő, a bank számára kedvezőbb feltételekkel valósították meg a Kormány 3036/1993. sz. határozata alapján. A bank az 1992. december 21. után kétséssé, vagy rosszá vált követeléseket adhatta el az államnak a névérték 100 %-áért. A bank által konszolidációra felajánlott 10,1 milliárd Ft-os állományból - szakértői vélemény alapján - a Pénzügyminisztérium 200 millió Ft értékű követelést utasított vissza. Az adás-vételi szerződést 1993. április 5-ki hatállyal kötötték meg, ennek keretében 9,9 milliárd Ft névértékű portfólió került ki a bank mérlegéből, ami a követelések 77 %-át tette ki. **Ez a magas arány alapvetően a bank szakszerűtlen tevékenységére vezethető vissza.**

A kormányhatározat és az adás-vételi szerződések aláírása közötti rövid időtartam és a követelések sorsára vonatkozó koncepció hiánya miatt a PM kényszerpályára került. Az állam, mint tulajdonos nem rendelkezett olyan szervezeti egységgel, amely a feladatot elláthatta volna, ugyanakkor biztosítani kellett az adósokkal való kapcsolattartást tulajdonosi oldalról. Ezt a szerepet kapta meg az MBFB. Így volt biztosítható, hogy a követelések fizikális átkerülése nélkül azok további "kézben tartása" megoldható legyen. **A PM és MBFB közötti kezelési szerződés** rendelkezik arról, hogy a követelések kezelésével az MBFB az eredeti pénzügyintézetet bízta meg. Ennek az elkezelési szerződésnek egyik indoka az volt, hogy az újonnan alakult **MBFB szervezetileg erre a feladatra nem volt felkészülve.**

A kezelési szerződés tartalma arra utalt, hogy **a PM a követelések kezelését mind az MBFB, mind a pénzügyintézetek részéről átmenetinek tekintette,**

mivel az MBFB megbízása 1993. június 30-ig, a pénzügyintézeteké március 20-ig szólt.

Tovább erősíti az átmeneti jelleget, hogy a Magyar Állam fenntartotta magának a jogot a kezelési szerződés későbbiekben létrehozandó **Hitelkonszolidációs Alapra** engedményezésére.

A kezelési szerződés túl általános, alig tartalmaz konkrétumot a kezelési tevékenységre. Ezek a kikötések is ellentmondásosak, mivel a szerződés egyrészt rögzíti az MBFB szabad rendelkezési jogát, másrészt elveszi a követelések névérték alatti értékesítésének jogosultságát.

A kezelési szerződés helyébe 1993. december 17-én **Megbízási szerződés** lépett, amely már részletesebben taglalta az MBFB lehetőségeit. E szerződést két alkalommal, kizárólag a határidők tekintetében módosították (véghatáridő 1994. augusztus 10).

A hitelkonszolidáció révén döntően állami tulajdonba került **követelések kezelése 1993. év végéig lényegében a szerződésekben meghatározott jogosítványok miatt az MBFB-nál a befolyt törlesztések, kamatok összegyűjtésére és PM-hez való továbbítására, a pénzügyintézeteknél döntően a követelések behajtására korlátozódott.**

Az MBFB kezelési tevékenységében érdemi változás 1994. januárjától következhetett be, azután, hogy 1993. decemberében felhatalmazást kapott a PM-től a követelések piaci értékesítésére. A PM megbízásából az MBFB két forduló nyilvános pályázatot hirdetett meg a Magyar Állam tulajdonában lévő 2558 adós 77,7 milliárd Ft értékű követelésére. A pályázattal 322 adós 6,8 milliárd Ft névértékű tartozását 0,8 milliárd Ft-os, mintegy 12 %-os vételáron tudták eladni. Az egy éves kivárásnak jelentős szerepe volt az alacsony vételár kialakulásában. A vételárat konszolidációs államkötvény ellenében is ki lehetett egyenlíteni, a bevétel 28 %-a államkötvény volt. **A pályázat eredménye bebizonyította azt, hogy mennyire irreális volt a névérték alatti értékesítés tilalmának kikötése a kezelési szerződésben.**

Az 1993-94. évi kezelési időszak alatt az adósok összesen 2,4 milliárd Ft-ot fizettek be, amiből a kezelő pénzügyintézeteket érintő költségtérítés 230 millió Ft, az MBFB költségtérítése és sikerdíja 640 millió Ft-ot tett ki. A PM-nél keletkezett tiszta költségvetési bevétel 1,5 milliárd Ft.

Az **MHB** az általa kezelt követelésállományból **850 millió Ft bevételt** ért el, aminek háromnegyed részét a felszámolási eljárások befejezése után átutalt összegek tették ki. Az MHB-t a szerződése alapján 30 millió Ft beszédési díj illette meg.

A **Konzumbank** a hozzá befolyt **0,5 milliárd Ft-ból** sikerdíját az alkezelési szerződés szerinti 25 ezrelék helyett az MBFB-ra érvényes 25 %-kal számolta el. Az 1993. I. félévétől fennálló, tévesen megállapított összeget többszöri levélváltás és egyeztető tárgyalás után 1995 novemberében utalta át az MBFB-nak.

Az **MBFB bevétele költségtérítés és sikerdíj címén** a pénzügyintézetektől beérkező összeg közel 35 %-a volt. Ezt az arányt a kezelési szerződés

előírása lehetővé tette. A szerződés nem szabott felső határt az elszámolható költségekre (sem mértékében, sem költségfajtaban) és a költségekkel csökkentett bevétel után 25 % sikerdíjat enged elszámolni. Ez az elszámolási lehetőség arra ösztönözhetette volna az MBFB-t, hogy a lehetőségekhez képest a maximális költségeket érvényesítse a PM felé, de ezzel a lehetőséggel a bank nem élt vissza.

A kezelési szerződéssel egyidejűleg (1993. február 12.) a **Magyar Állam és az MBFB opciós megállapodást kötött**. A megállapodás rögzíti, hogy "az MBF-et a Gazdasági Kabinet és az MBF által együttesen reorganizálhatónak ítélt adósi körben vételi jog illeti meg a Magyar Állam tulajdoni hányadára, vagy annak bármely részére vonatkozóan". A követelések vételára a megállapodás többszöri módosítása után az 1993 március 31-ki állapot szerinti névérték 4 %-a, valamint a hasznosításból befolyó bevételből a 4 %-nak megfelelő összeg levonása után fennmaradó rész 25 %-a. Nem rendelkezik a szerződés például a bevételt nem keletkeztető, a követelést üzletrésszé alakító esetekben az ellenértékről, valamint nem határozza meg az évek múlva osztalékból, tulajdoni hányad értékesítéséből származó hasznosítási eredmény elszámolásának időpontját.

A vételár megállapítási módja egyoldalú előnyt biztosít a MBFB-nak. Az opciós szerződés hiányosságai, így a vételár pontatlan meghatározása, a hasznosítás bevételeinek elnagyolt értelmezése akár azt is eredményezhette volna, hogy az MBFB mindössze a követelések 4 %-ának ellenében válik tulajdonossá. Ez az állam számára előnytelen megállapodás egyértelműen a nevében eljáró PM-nek róható fel.

Az MBFB két ízben élt opciós jogával. Először 1993. május 12-én jelentette be a PM-nek, hogy megvásárolja az **Ybl Bank adósságát**. Ezt az adósságvásárlást a Gazdasági Kabinet nem hagyta jóvá.

Másodízben 1993. június 2-án jelentette be az MBFB az opciós szerződés alapján vételi szándékát 57 céggel szembeni 41,4 milliárd Ft-os követelésállományra 0,9 milliárd Ft-os - 2,3 %-os - vételáron. A Gazdasági Kabinet döntése alapján a cégek száma 56-ra, a vételár 4 %-ra, 1,7 milliárd Ft-ra változott.

A cégek döntően az ÁVÜ és ÁV Rt. által reorganizálhatónak minősített és kijelölt társaságok voltak. 1993. év végére a cégek 90 %-a felszámolás alatt állt, így az 1996. március 1-ig MBFB-hez befolyt 5 milliárd Ft bevétel többsége a felszámolás sikeres, rész- vagy teljes megvalósulásából, a követelések fejében szerzett ingatlanok, ingóságok értékesítéséből, valamint tulajdonrészre átalakított követelés hasznosításából származik. A követelések fejében az opciós szerződésnek megfelelően **a költségvetés 2,6 milliárd Ft bevételhez jutott.**

1.1.4. A hitelkonszolidáció lezárása

A Pénzügyminisztérium és az MBFB között megkötött szerződés szerint a követelésállomány kezelése lejáratainak - többször módosított - határideje

1994. augusztus 10-e volt. Az MBFB és a pénzüintézetek közötti szerződés meghosszabbított lejáratára 1994. június 30. volt. **Így 1994. év második felében jogalap nélkül folyt a hitelkonszolidáció során állami tulajdonba került követelések kezelése.**

A PM-mel kötött adásvételi szerződéssel 1995. év elejétől az MBFB lett a még állami tulajdonban lévő 63 milliárd Ft követelésállomány tulajdonosa. Ezzel - az MHB kivételével - a hitelkonszolidációban résztvevő pénzüintézetek részéről lezárul a hitelkonszolidáció. A követelésállomány további kezelése a tulajdonos jogán az MBFB hosszú ideig tartó feladata. Az adás-vételi szerződésben a vételárat úgy állapították meg, hogy az az állomány névértékének 0,65 %-a (0,4 milliárd Ft) és a követelések érvényesítéséből származó, a költségek (szakértőknek fizetett sikerdíj, adók, stb.) levonása után keletkező pénzbevétel 65 %-a. A szerződésben az eladó hozzájárult ahhoz, hogy az MBFB az 1996. december 31-én még fennálló követeléseket leírhatja.

Az adás-vételi szerződés előnytelen az állam számára a rendkívül, irreálisan alacsony fizetendő készpénzhányad miatt.

A vételár fix részét, a 0,4 milliárd Ft-ot 1995. június 30-ig kellett volna kifizetnie az **MBFB-nak**. Erre nem került sor, ugyanis **a pénzügyminiszter felkérésére a Konzumbank magántulajdonosainak részvényeit vásárolták fel az állam javára a vételár nagyobbik részéből.** Ez az eljárás sérti a számviteli törvény bruttó elszámolásáról szóló alapelveit, mert így a költségvetésben bevételként nem jelenik meg a vételár, a költségvetés kiadási oldalán pedig nem szerepel a részvényvásárlás ellenértéke. A vételár különbözetet az MBFB csak 1996. májusában fizette be a költségvetésbe, így az eredetileg **6 hónapos halasztott fizetés közel másfél év alatt teljesült.** Ennek semmilyen következménye az MBFB-ra nézve nem volt, mivel az adásvételi-szerződésben a PM a fizetési határidő be nem tartására szankciót nem kötött ki.

A megvásárolt követelés-csomag vételárának második - a hasznosítási eredményből befolyt összegből való részesedéssel - hányadával első ízben a szerződés szerinti időpontnál 7 hónappal később számolt el az MBFB, és a költségvetést megillető bevételt is késéssel utalta át. A vételár késedelmes befizetése miatt az MBFB jogosulatlan kamatbevételhez jutott.

Az **MHB-nál** a hitelkonszolidáció számviteli rendezése az 1992. december 31-ki mérlegben az adásvételi szerződés aláírása után megtörtént. Az adásvételi szerződés lezárását követően, a kezelési szerződés időszakában igen jelentős, 3,3 milliárd Ft értékű jóhiszeműen eladott kamatkövetelésről derült ki a Legfelsőbb Bíróság egy 1993. évi végzése alapján, hogy az jogtalanul került be a konszolidációba. Az ezzel kapcsolatos nagy számú ügy pontosításának közel egy éves időigénye miatt a visszarendezés lebonyolítási módjában való megegyezés másfél éve után 1995. december 21-én vált véglegessé a konszolidációban eladott követelések állománya.

A hitelkonszolidációs eljárás lezárásához kapcsolódik, hogy az MHB esetében nem számolták el az 1992. IV. negyedévi kamatozatokat, azok

visszaengedményezéssel továbbra is a bank tulajdonában maradtak. A kezelési időszakban emiatt sem a biztosítékok megosztása, sem az időközbeni pénzbefolyások rendezése nem volt megoldott.

A követelésállomány kezelése az MHB-nál - a szerződés lejárta ellenére - 2-3 követelést érintően még nem zárult le.

A Konzumbanknál az 1993. évi hitelkonszolidáció lezajlott, a pénzügyi elszámolás lezárásában jelentősebb előrehaladás csak akkor következett be, amikor az MBFB a bank fő tulajdonosává lett, a rendezés bankcsoporton belüli feladattá vált. A bank a kezelésében volt követeléseket 1995 júniusáig az MBFB által kijelölt kezelőnek, az értékesített követeléseket pedig az új tulajdonosoknak átadta.

1.1.5. A hitelkonszolidáció értékelése

Az MHB-nál és a Konzumbanknál szerzett tapasztalatok megerősítik, hogy az 1992. évi hitelkonszolidáció eredményeként a bankrendszer állapota rövid távon jelentősen javult azáltal, hogy a pénzügyintézetek 120 milliárd Ft rossz minőségű követelését megvette az Állam. A központi segítség nyújtás kényszerintézkedés volt, ami nélkül a bankok teljesítőképességét meghaladó céltartalékképzési kötelezettség, a negatív tőke megfelelési mutató további működésüket tette volna lehetetlenné.

A bankrendszer talpon maradását, a betétesek érdekeinek védelmét a konszolidációval átmenetileg megoldotta a Kormány.

A pénzügyintézetek lényegesen megromlott pozícióját a részben a gazdasági környezetben végbement kedvezőtlen folyamatok, a tömegesen csődbe jutott banki ügyfelek, részben a hitelezési kockázat nagyságát szigorúbban kezelő jogszabályi feltételek eredményezték. Emellett jelentős hatással volt a kialakult helyzetre maguknak a bankoknak a "nem bankszerű" tevékenysége.

A megrendült helyzetű bankok állami megsegítésének eldöntése és a döntés megvalósítása közötti idő nagyon rövidnek bizonyult. Nem adott lehetőséget sem a pénzügyi kormánynak, sem az érintett pénzügyintézeteknek sokirányú ellenőrzésre. Az utólagos vizsgálat esetleges volt.

A hitelkonszolidáció során a bankok állományából kiemelt követelések érdemi kezelése két évig nem volt megoldott. Az Államot képviselő MBFB intézményként nem volt alkalmas a rossz hitelek kezelésére, a bankok pedig nem voltak érdekeltek az általuk eladott követelésekkel való foglalkozásban.

A PM a rossz követelések ellenértékéért 98,8 milliárd Ft névértékű, 20 éves lejáratú piaci kamatozású konszolidációs államkötvényt adott a pénzügyintézeteknek. Ez az állami költségvetésnek **1993-95 években közel 75 milliárd Ft kamatkiadást okozott, míg ugyanezen időszak alatt bevétele mindössze 5,5 milliárd Ft.**

1.2. Bankkonszolidáció

Az 1992. évi hitelkonszolidáció a bankok talpraállításának csak első lépése volt. A Kormány folytatását ígerte 1993-ban, mert "kezelni kellett" a bankok súlyos tőkehiányát, amit a minősített hitelállomány szerkezetének további romlása fokozott. A bankkonszolidációval párhuzamosan a további működésre képes adósok helyzetét is rendezni kellett.

A bankkonszolidáció célját a bankok működőképességének biztosításában, az adóskonszolidáció megvalósításához szükséges rugalmas banki érdekeltség megteremtésében, és a privatizáció elősegítésében jelölték meg. A Kormány 1993. június 17-én fogadta el a bank és adóskonszolidáció elveit, kivitelezési munkaprogramját. **A tőkeemeléssel elérendő minimális tőkemegfelelés mértékéről a döntést a költségvetés pozíciója és a pénzügyi helyzet felmérése utánra tűzte ki. Egyúttal megjelölte a tőkésítéssel elérendő tőkemegfelelési mutató minimumát 3 %-ban négy banknál, közöttük a Magyar Hitelbanknál.** A Kormány 1993. június 17-i határozatának mellékletét képező munkaprogram többek között feladatként jelölte meg az 1993-as bankkonszolidáció mechanizmusának kidolgozását, a pénzügyi intézetek irányítási, belső szervezeti, működési, gazdálkodási rendszerének áttekintését, az e területen támasztandó követelmények, a minősített követelések kezelésével kapcsolatos feladatok kidolgozását. **Mindez jelzi, hogy a bankkonszolidáció előkészítése gondosabb volt, mint a hitelkonszolidációé.**

A Kormány 1993. december 20-án tette közzé a bank és adóskonszolidáció megvalósításának feladatairól szóló határozatát. Ez előírta a bank és adóskonszolidáció főbb elveit és az eljárási szabályokat, felhatalmazta a pénzügyminisztert a bankkonszolidációba bevont 4 % alatti tőkemegfelelési mutatójú tíz bankkal - közöttük az MHB-val - a konszolidációs szerződés megkötésére.

Az MHB-nál a bankkonszolidációs folyamat három ütemben valósult meg. Az első ütemben 1993. év végén 54,8, a másodikban 1994. első félévében 4 milliárd Ft államkötvényt kapott a bank tőkeemelés formájában, ezzel 1994. június 30-ra tőkemegfelelési mutatója a kitűzött mértéket meghaladva 4,95 %-ot ért el. A harmadik ütem célja, a Pénzügyi törvény előírásának megfelelő 8 %-os tőkemegfelelési mutató 5,9 milliárd Ft államkötvény formájában adott alárendelt kölcsöntőke nyújtásával valósult meg. **A bankkonszolidáció a tőkésítési célja tekintetében lezártnak tekinthető.**

A bankkonszolidáció során kidolgozott konszolidációs igényeket a könyvvizsgáló ellenőrizte, szabályszerűnek minősítette és elfogadta. Az 1993. évi konszolidációhoz kapcsolódott a **Leumi Hitel Bank Rt.** helyzetének **megszilárdítására tett kísérlet, amely az MHB bankkonszolidációján keresztül hitelkonszolidációként valósult meg.** Az MHB névértéken megvásárolta a Leumi Hitel Bank Rt. 3,25 milliárd Ft-os minősített követelésállományát, a vételárat államkötvénnyel egyenlítette ki.

Ugyanakkor a PM-mel kötött szerződés szerint a veszteségek várható mértékével megegyező 2,2 milliárd Ft-nyi államkötvényt kapott. **A konszolidáció után sem stabilizálódott a Leumi helyzete, mert az elvégzett könyvvizsgálat feltárta, hogy a banknál maradt portfólió hasonlóan az átadotthoz kétes és rossz volt, a bank nem megfelelő hitelezési gyakorlata miatt.** Különbőféle tranzakciók lebonyolítása után végül is 1995. augusztusban a pénzügyi tevékenységet befejezték, a betétállományt átadták az MHB-nak. **Az MHB vezetése a Leumi hitelezési gyakorlatával összefüggésben személyi felelősségrevonást nem kezdeményezett.**

A Magyar Hitelbank a Konszolidációs Szerződés aláírásának feltételéül előírt konszolidációs programot kidolgozta, a feladatokat Intézkedési Tervben felelősökre bontva konkrétan meghatározta és ütemezte, mindkettőt a közgyűlés hagyta jóvá. Az Intézkedési Tervben foglaltak végrehajtásának konkrét ellenőrzése és a teljesítésről időszakos tájékoztatás biztosítása a management feladata volt. **Az első tájékoztató beszámoló 1994. áprilisában elkészült, utána a feladatok végrehajtásáról sem igazgatósági, sem egyéb szintű áttekintés nem történt.**

A konszolidációs programban meghatározott 1994. szeptember - 1995. március határidejű feladatok végrehajtásában jelentős volt az elmaradás. Ebben közrejátszott, hogy a feladatok részben túlhaladottá váltak az elhalasztott tulajdonosi döntések, a stratégiai célok átalakítása, a bankvezetésben bekövetkezett változások miatt, de a hiányosságok részben belső szervezési, szabályozási, irányítási problémákra is visszavezethetők.

1.3. Adóskonszolidáció

A Kormány 1993. december 20-i határozatában meghirdetett elvek és eljárási szabályok szerint az adóskonszolidációs folyamat tulajdonosi és vállalkozási formától függetlenül egyrésztől azokra az adósokra terjedt ki, amelyeknek kétes, vagy rossz minőségű hitele; beváltott, illetve beváltandó garanciából származó adóssága volt a bankkonszolidációban résztvevő bankoknál, másrésztől, amelyek reorganizációjáról a Kormány külön döntött. Az adósok mindkét csoportjánál feltétel volt, hogy az adós cég reorganizációs javaslatában távlati életképességét igazolni tudja. Az MHB-nál az adóskonszolidációba vonható adósok minősített követelésállományának értéke 1993. december 31-én 81,6 milliárd Ft volt, az összes követelésállomány 53 %-a. **A minősített állomány növekedésének elemzése azt mutatta, hogy számos esetben a megfontolatlan, felelőtlen, a bank érdekeit sértő - alapvetően a bank 1988., 1989. évi gyakorlatára visszavezethető - hitelezői magatartás okozta a portfólió bizonytalanságát.**

A minősített állomány növekedéséhez az is hozzájárult, hogy az ismertté vált adóskonszolidációval összefüggésben nagyságrendekkel romlott a vállalkozók fizetési készsége.

Az adóskonszolidáció kormányzati előkészítése rövid, erőltetett - mint utóbb bebizonyosodott - végeredményben betarthatatlan határidőket határozott meg a résztvevők számára. A nem kellően átgondolt kormányzati szabályozás következtében az eljárás szabályozott menetét alakította a résztvevők speciális helyzete, érdeke, s ez nehézségeket okozott.

Az adóskonszolidáció egyeztető eljárására három típust: gyorsított, normál és egyszerűsített eljárást határozott meg a PM. A gyorsított egyeztetési eljárások lebonyolítási rendje mind központilag, mind a bank szintjén szabályozatlan maradt. A normál és egyszerűsített adóskonszolidációnál mind az eljárási, mind a döntési hatáskörökre vonatkozó szabályokat betartották.

Az MHB 617 vállalkozást és 2224 fő kisvállalkozót értesített arról, hogy részt vehetnek az adóskonszolidációban. Ügyfelei közül mintegy 530 adós jelentkezett be.

Pályázatot 382 adott be és ebből 102 ügyféllel kötöttek konszolidációs szerződést. **Az ügyfelek többsége nem volt képes piaci pozíciójának reális megítélésére**, ezért reorganizációs terve nem volt elfogadható a bank számára. Ebből következően nem lehetett megnyugtatóan rendezni a bank adósainak helyzetét, hiszen **a kétes és rossznak minősített adósok 80 %-a képtelen volt megfelelő kibontakozási program kidolgozására.**

Ugyanakkor a reorganizációs tervet benyújtó vállalkozások programjainak elbírálásakor olyan gazdaságpolitikai értékű döntéseket kellett volna a bank munkatársainak meghozniuk, amelyekhez sem felkészültséggel, sem tájékozottsággal nem rendelkeztek. Így a bank napi érdekei - minél hamarabb, minél biztosabban jussanak hozzá saját pénzükhöz, illetve adjanak túl adósukon - kerültek előtérbe. A reorganizációs tervek a legtöbb esetben nem tartalmazták az előírt környezetvédelmi állapotfelmérést és a környezetvédelmi tervet.

Az MHB a követelés végleges elengedését alkalmazta és mindössze egy esetben döntött hitel-tőke konverzió mellett. A követelés elengedést - az átvizsgált szerződések szerint - a reorganizációs intézkedések megvalósításának feltételéhez kötötte a bank.

Az 1994 januárjában megalakult **Reorganizációt Felügyelő Tárcaközi Bizottság** egy év után **megszűnt**. Ebből következően egyik legfontosabb feladatát, az egyezségeken foglaltak betartásának ellenőrzését, annak megszervezését elvégezni nem tudta.

Össességében megállapítható, hogy az adóskonszolidáció a remélt hatást nem érte el; a kormányhatározat alapján adóskonszolidációba vonható adósok 3 %-ával kötött az MHB adóskonszolidációs megállapodást, s ez a kétes és rossz követelése 18 %-át érintette. A megkötött konszolidációs szerződések az adósok pénzügyi-gazdasági helyzetének alakulása alapján kedvező hatás a mezőgazdasági adósok esetében tapasztalható. A likviditási gondokkal küszködő mezőgazdasági

szövetkezetek számára az adóskonszolidáció nyújtotta kedvezmények valóban segítséget jelentettek.

1.4. A hitel-, bank- és adóskonszolidáció együttes hatása a vizsgált bankok - MHB, Konzumbank - helyzetére

1.4.1. A konszolidáció hatása a Magyar Hitelbank helyzetére

Hitelkonszolidáció nélkül saját tőkéjét elvesztette volna a bank.

Átmenetileg javította az MHB tőkehelyzetét, sőt ennek segítségével látszólag elkerülte a likviditási zavarokat és a bank minden fontos mutatószámára kedvező hatást gyakorolt. **A tényleges gondok azonban fennmaradtak.** Az állam által megvásárolt követelések ellenértéke kerekén 30 milliárd Ft névértékű 20 éves lejáratú államkötvény volt. Az MHB ebből mobil pénzhez, valamivel több mint 5 milliárd Ft-hoz az első kamatfizetéskor, 1994-ben jutott.

A hitelkonszolidáció mértékére hatással volt, hogy a bank 1991. év végi követelésállománya minősítését nem a pénzügyi törvény alapján hajtotta végre és a céltartalékképzést is a törvénytől eltérően végezték el. Ez kihatott az 1992. év végi követelés állományi és mérleg adatokra is, amelyek 5,1 milliárd Ft-os eltérést mutattak.

1992-ben a kockázati céltartalék záróállománya 14,1 milliárd Ft volt; a hitelkonszolidációra 8,1 milliárd Ft-ot használt fel a bank.

A bankkonszolidáció szükségességét mutatja, hogy 88 milliárd Ft volt a bank 1993. évi mérlegében a céltartalék záróállománya. A tartalékképzési kötelezettség miatt 68,4 milliárd Ft-os veszteség keletkezett jelentős mértékű portfólió tisztítás ellenére.

Veszteséges működése következtében a bank nem tudott eleget tenni általános tartalékképzési kötelezettségének, a PM engedélye alapján veszteségének alaptőkéen felüli hányadát az eredménytartalék terhére számolták el.

Az 1994-ben megkezdett portfólió tisztítás és az adóskonszolidáció mintegy 35 milliárd Ft-tal csökkentette az ügyfelekkel szembeni követelés összegét.

Ennek segítségével megállt a portfólió rohamos romlása, lassult a céltartalékképzés igénye. A céltartalékképzési kötelezettséget figyelembe véve közel 1 milliárd Ft lett a veszteség.

1995. végére a követelésállomány mintegy 70 %-a problémamentessé vált. A minősített követelésekből a kétes és rossz követelések aránya az előző év végi 60 %-ról 42 %-ra csökkent. Pénzügyi tevékenységéből származó bevétele az 1993. évet 2 %-kal meghaladta, gazdálkodása nyereségesé vált.

Az 1,4 milliárd Ft nyereséget az általános tartalékba helyezte.

Tőkemegfelelési mutatója elérte a 11 %-ot.

A bank az adóskonszolidáció során a kétes és rossz követeléseit 11 %-át engedte el, illetve ütemezte át. Annak érdekében, hogy ez aminősített követelés állomány ne nehezedjen a megújulásra törekvő bank gazdálkodására a követelések nettó áron való értékesítése mellett döntöttek.

A **portfólió tisztítás** során a MHB 1995. év végéig összesen 73,6 milliárd Ft bruttó értékű eszközt adott el 14,1 milliárd Ft-ért halasztott fizetéssel a bank egyszemélyes tulajdonában lévő RISK Kft-nek, amelyet a követelések, befektetések, ingatlanok, értékpapírok minél gyorsabb, minél kisebb költséggel, minél magasabb áron való értékesítésére alapított. Az MHB-nak ez az akciója **sem nélkülözte az állami segítséget**, ami a RISK Kft. által kibocsátott, MHB által lejegyzett 11 milliárd Ft névértékű kötvény **állami kezesség vállalásában** nyilvánult meg. A kezesség összege korlátozott, csak a tőkekötelezettség egy részére, 5,6 milliárd Ft-ra vonatkozik.

Az államkötvényeket a bank a PM-től a szerződések szerinti időpontokban megkapta. A bankhoz összesen 123,9 milliárd Ft értékű kötvénycsomag került, a hitelkonszolidáció miatt két részletben 30,1 és 29,1 milliárd Ft, a bankkonszolidáció következtében pedig 64,7 milliárd Ft. Az állományból a bank 15,3 milliárd Ft-ot közvetlenül az MNB-vel szemben fennálló hitelek törlesztésére fordított, 28,6 milliárd Ft értékű állományt pedig előbb diszkont kincstárjegyre cserélt át, s a rövidebb lejáratú állampapírok lejáratával, illetve mobilizálásával felszabaduló likviditás javulás is alapvetően az MNB-vel szemben fennálló hitelek törlesztését szolgálta. Az 1993. március 20-ai 30,1 milliárd Ft-os induló állomány 1996. március végére névértéken közel 69 milliárd Ft-ra változott.

1.4.2. A konszolidáció hatása a Konzumbank-nál

A bank az 1993. áprilisi hitelkonszolidációját követően -, melynek során a kihelyezett hiteleinek több mint a 3/4-étőlmentesült - folytatta az **expanzív üzletpolitikát** és 1994. év végére a mérlegfőösszegét megközelítően a konszolidációt megelőző szintre futtatta fel, kihelyezett **hitelállományát is közel megduplázta. A korábbi hitelkonszolidáció hatása 1994. év II. felére kimerült, a bank működése ismét kritikussá vált.**

Az 1993. évi hitelkonszolidációt követően mintegy két év múlva a MBFB tőkeemelése és problémás hitelportfólió átvétele formájában a bank **működőképességének biztosítására egy újabb átfogó rendezésre került sor.**

Az 1995-ös rendezést követően az 1996-os év indításához egy megfelelő gazdálkodási pozíció alakult ki, azonban a korábbi időszak csődciklusainak megelőzése, a banknak egy kiegyensúlyozott növekedési pályára állítása feszített követelményeket támaszt a bank új fő tulajdonosával, valamint az általa delegált új bankvezetéssel szemben.

1.5. Ipari válsághelyzetek kezelése, a kijelölt nagyvállalatok konszolidációja az MHB-nál

A Kormány 1992-ben 3298/1992. sz. határozatában döntött az ipari válsághelyzetek kezeléséről, ennek keretében kijelölte azt a vállalati kört,

amelyet piaci alapon tovább kíván működtetni. Jóváhagyta a további működőképességet biztosító intézkedéseket.

A kijelölt nagyvállalatok konszolidációja több szempontból is jelentős hatást gyakorolt az MHB helyzetére, részben a kintlevőségek nagyságrendje miatt (23,5 milliárd Ft), részben mert ezen követések 90 %-a a rossz minősítésűek közé tartozott. A MHB a konszolidációs döntések előkészítésében részt vett, az adósokat minősítette, gazdasági helyzetüket elemezte. A nagyvállalatok életben tartásánál a kormányzati szerveket különböző, nemzetgazdasági célokra való hivatkozások vezették, a bankokat a behajthatatlan hitelektől való menekülés.

A kiemelt nagyvállalatok többségénél a konszolidáció gazdálkodást javító hatásának jelei - mint az ÁSZ üzleti érdekekre tekintettel nem publikus, külön elemzése is bemutatta - nem tapasztalhatók. Az MHB okulva a korábbi rossz hitelezési tapasztalatokon ezért csak Kormány vagy ÁPV Rt. garanciával hajlandó ezeket hitelezni.

A konszolidáció önmagában nem hozott, nem hozhatott eredményt, csak abban az esetben, ha a vállalkozás megfelelő piacot tár fel és teremt termékeinek, és tud élni ezekkel a piaci lehetőségekkel.

ÖSSZESEGÉBEN

a hitelkonszolidációra vonatkozó döntés - amelyet a bankok működőképességének megőrzése és ezáltal a gazdaság többi szereplője válságának átmeneti elkerülése indokolt, nem hozta meg a remélt eredményt és - kényszerpályára terelte a további kormányzati döntéseket. Világossá vált, hogy elkerülhetetlen továbblépni, meg kell valósítani a bank és adóskonszolidációt is.

A vizsgált bankoknál sok jel arra mutat, hogy mindezek ellenére a válsághelyzet újratermelődött, hiszen mind a Magyar Hitelbank-nál, mind a Konzumbanknál további állami szerepvállalásra volt szükség a működőképesség fenntartásához, mint ahogy más bankoknál szerzett tapasztalatok is ezt igazolták. Az adóskonszolidáció eredménytelensége pedig rámutatott a gazdaság szereplőinek valóságos helyzetére. Ez azt támasztja alá, hogy a magyar bankrendszer működőképességének előfeltétele a magyar gazdaság jobb működése. A bankoknál tehát a tulajdonosváltás önmagában nem jelenti az állami szerepvállalás szükségességének megszűnését, hiszen egy magántulajdonú bank tönkremenése sem mentesíti az államot attól a felelősségtől, hogy a gazdálkodó szervezetek tömegének lehetetlenülése esetén ne álljon állami erőforrásokkal a bankrendszer mögött. A hitel- bank és adóskonszolidációs folyamat olyan döntések sorát is tartalmazta, amelyek a felelősség legkülönbözőbb összefüggéseit vetik fel. Ahol erre közvetlen lehetőség volt - a javaslatokban - az ÁSZ a szükséges kezdeményezést megtette. Indokoltnak tartotta továbbá, hogy tapasztalatairól - véleményt kérve a Legfőbb Ügyészt tájékoztassa.

2. Ajánlások

A három pénzügyintézetnél lefolytatott vizsgálat alapján figyelemmel a KEI T3-15 jelentésében foglaltakra is az ÁSZ javasolja, hogy

A Pénzügyminisztérium

a) az 1992. évi hitelkonszolidációval összefüggésben:

- vizsgálta meg a 6,6 milliárd Ft értékű, a pénzügyintézetek által jogosulatlanul igénybe vett, az államadósságot indokolatlanul növelő államkötvények juttatásának belső eljárási körülményeit és tegyen intézkedéseket a rendezésre. Ennek során állapítsa meg a vételár kormányhatározattal ellentétes számítási módja alkalmazásának okát, mely 1,3 milliárd Ft-al magasabb állami kötelezettségvállalást eredményezett. Szükség esetén a felelősségre vonásról gondoskodjék,

- tegyen intézkedéseket, hogy az MHB részére indokolatlanul egy évvel korábban rendelkezésre bocsátott 2,1 milliárd Ft értékű hitelkonszolidációs államkötvények 1993. évre járó kamatához a költségvetés hozzájusson,

- tegyen intézkedéseket, hogy Konzumbanktól a többletkamatbevételhez a költségvetés hozzájusson,

- tárja fel, hogy milyen belső szervezeti, személyi okok, és megfontolások okozták az állam számára előnytelen szerződések létrejöttét,

- ellenőriztesse, hogy a hitelkonszolidációhoz kapcsolódó, a PM és az MBFB között létrejött szerződések, megállapodások betartásánál a szerződéses fegyelem miért nem érvényesült,

- tegyen intézkedéseket a FM és MBFB közötti adásvételi (engedményezési) szerződés be nem tartásából fakadó, jogosulatlan kamatbevétel költségvetésnek történő befizetése érdekében,

- kezdeményezze az opciós és engedményezési szerződés módosítását úgy, hogy az MBFB állammal szembeni kötelezettsége mindaddig fennálljon, míg az MBFB az érintett követelések kapcsán tulajdoni hányaddal rendelkezik.

b.) az adókonszolidációval összefüggésben:

- kérjen tájékoztatást, hogy az APEH a TB és a VPOP esetében a konszolidációs szerződésekben foglaltakat teljesítik-e és miként az adósok,

a Magyar Hitel Bank Rt.

a) az 1992. évi hitelkonszolidációval összefüggésben

- kezdeményezzen felelősségre vonást a Szervezeti és Működési Szabályzat alapján azoknak a munkatársaknak a körében, akiket felelősség terhel az 1991. év végi követelés minősítés során a hatályos törvény be nem tartásáért, és ezzel jogosulatlan államkötvény mennyiség átvételéért.

b) az adóskonzolidációval összefüggésben

- kezdeményezzen munkaügyi, illetve kártérítési eljárást - a Széchenyi Igazgatóság nevében a KULCS Kft. által kibocsátott kötvényhez jogosulatlanul vállalt garancia ügyében, a Győri Igazgatóság nevében szabálytalanul termékforgalmazási szerződést kötőket illetően és érvényesítse kártérítési igényét,

*Az ajánlás részjelentéssel megalapozott, azonban tartalma miatt banktitkot képez.

- vizsgálja ki a Nagykanizsai fiók által a konszolidáció során magánszemélynek elengedett tartozás körülményeit,

- vizsgálja meg az adóskonzolidáció kapcsán a behajthatatlan követelések elszámolásánál feltárt különbséget, a konszolidációs szerződésben elengedett, illetve a hitelezési veszteségként leírt összegek közötti eltérések okát,

- tegyen intézkedéseket a tulajdonosi ellenőrzés megerősítésére, a szabályzatok, különös tekintettel a hitelezési, garaciavállalási szabályzatokban foglaltak betartása érdekében, a gyakoribb, folyamatba épített belső ellenőrzési megerősítésén keresztül is, és kezdeményezze ezek megsértésnek szankcionálását. Érvényesítse az állam mint tulajdonos érdekeit a bank érdekkörébe tartozó szervezetnél is.

a Magyar Befektetési és Fejlesztési Bank Rt.

- vizsgálja ki, hogy a hitelkonszolidációhoz kapcsolódó szerződések, megállapodások maradéktalan betartása, a szerződéses fegyelem miatt nem érvényesült,

- gondoskodjon arról, hogy a jövőben olyan szerződések megkötésére, kerüljön sor amelyek végrehajtása nem igényel külön értelmezést, és így szerződés módosítást, mindenkor ragaszkodjon a törvények, valamint szerződések előírásához, az azoktól eltérő gyakorlatot megengedő dokumentumokat követelje meg.

**Az ajánlás részjelentéssel megalapozott, azonban tartalma miatt banktitkot képez.